

Om Kvindesagen

Taler

Marcus J. Monrad

Dato

18 oktober 1884

Sted

Christiania

Omstændigheder

Foredrag i Studentersamfundet

- 1 Ved at høre Stipendiat Hagerups i flere Henseender udmærkede Foredrag
forrige Lørdag, fik jeg strax Lyst til derimod at fremsætte nogle Bemærkninger.
Men da Prof. Lochmann, der først greb Ordet, havde endt sit Foredrag - hvilket
jeg desværre ikke kunde høre, da jeg sad for langt borte - var Tiden saa langt
5 fremskreden, at der ikke kunde være Tale om at fortsætte. Derfor kommer disse
Bemærkninger nu bagefter.

Jeg har saameget mindre villet tilbageholde det, hvori jeg er uenig med Hr.
Hagerup, som jeg i meget netop er enig med ham. Jeg er idethele ikke saameget
10 uenig i Resultaterne, som i de Forudsætninger og Grundbetragtninger, hvorpaa
disse Resultater støttes. Og for mig er ofte Grundsynsmaader vel saa vigtige,
som de specielle Resultater; thi netop paa hine beror det, om en Bevægelse skal
kunne holdes tilbage inden de rette Grænser, og ikke glide ud paa et endeløst
Skraaplan.

15 Dog ogsaa i den Hovedtanke, at Kvinden maa gjælde som "jevnbyrdig" med
Manden, og have fuld Anledning til at udvikle og anvende sine Evner til sin og
Samfundets Tarv, er jeg fuldkommen med.

- 20 Ingen Undertrykkelse, som ingen Forgudelse! Begge Dele ere Barbari eller
Overkultur, hvilket tilsidst kommer paa et ud. Kvinden være sandt Menneske,
og hverken Slavinde eller Gudinde, heller ingen Sommerfugl blot til Lyst!
Endskjønt jeg tilstaar at være saa gammeldags, at jeg over Kvinden dog gjerne vil
se et fint Skjær af Guddommelighed, eller ialfald af Idealitet, og at jeg ikke gjerne
25 vilde have afrystet ethvert Sommerfuglestøv af hendes Vinger.

Men Jevnbyrdighed er ikke Ensartethed.

30 Og Spørgsmaalet er netop om at give Kvindens Evner den fulde Udvikling og Anvendelse.

Enhver Kraft og Evne kommer først til sin fulde Ret, naar den udvikles og anvendes efter sin Eiendommelighed og inden sin naturlige Begrænsning. Kun
35 Begrænsning giver Styrke. Drages Kraften udover sin Grænse, saa taber den sig paa sit egentlige Omraade og forspildes.

Men Grænsen maa ikke være kunstig og vilkaarlig. Den maa anvises af Natur og Historie.

40

Historien viser Udvikling. Denne er naturlig, naar den saa at sige gaar af sig selv, naar Forandringer, Reforme, indtræde, eftersom Trangen dertil gjør sig erfaringsmæssigt gjældende. Da kommer den Heller ikke saa let i noget falskt Spor, og overiles ikke.

45

Der er paavist, at der i Kvindens Stilling hos os er i den senere Tid gjort store Fremskridt, saa store og saa hurtige, at man næsten kunde tvivle paa, hvorvidt de virkelig ere udgaaede af en i de faktiske Forhold følt Trang, og om ikke abstrakte Doktriner allerede tildels have været med i Spillet.

50

Og navnlig i den sidste Tid, da man har en særlig fremhævet "Kvindesag", trænge Doktriner og Theorier sig frem - ikke altid til Gavn for den rolige Udvikling.

Thi en saadan Doktrin er i Regelen ensidig og vildledende, dels idet den
55 uforholdsmæssig fremdrager en særegen Tanke og Interesse og løsriver den fra Livet og dets totale Sammenheng, dels som Følge deraf gjerne gaar til usunde Yderligheder og forfeiler Sagens rette Grænser.

Den foraarsager da ogsaa Indblanding af Personer, der ikke have nogen virkelig
60 Erfaring i Sagen, ikke nogen virkelig Interesse at gjøre gjældende, ikke noget i de faktiske Forhold liggende Kald til at optræde, men som blot ivre for et abstrakt Princip, som paa en eller anden Vis er kommet i Mode, og hvorved Popularitet kan vindes.

65 Især maa beklages, at en Sag som denne skal gøres til Gjenstand for Agitation og abstrakte Doktriners Prokrustesftrekning, - en Sag, som berører de dybeste

70 Grunde og de fineste Trevler i Menneskenes Samfundsliv. Her gjælder det især at have Øine og Sans aabne til alle Sider, og agte paa Naturens og Historiens sagteste Vink.

Først et Par Bemærkninger om den Maade, hvorpaa Historie og overhoved Erfaring behandles. Hagerup har bemærket, at Tanken om Kvindens Emancipation før især i to Perioder har været oppe: i Rom mod Slutningen af
75 Hedenskabets Periode, en idethele forkommen Opløsningens Tid, og under Renaissance, dette fornyede Hedenskab, hvor ogsaa Samfundet, navnlig i moralsk Henseende, var i en Opløsningstilstand.

80 Han har senere i sit Foredrag anført Erfaringer af amerikanske Læger om en Svækkelse af Kvindekjønnets, der synes at staa i forbindelse med dets Dragelse udover sin Sfære.

Han har gjort den rigtige Bemærkning, at slige Analogier og Erfaringer strengt ikke bevise noget. Selv statistiske Tal kunne bero paa Tilfældigheder, og man har
85 kun sikker Grund under Fødderne, naar man tillige kan paavise en Aarsag og en i sig nødvendig Sammenhæng.

Dette er sandt. Og jeg glæder mig over en saadan Erkjendelse i en Tid, hvor man ofte synes at ville drive et Afguderi med statistiske Tal Alligevel er Analogier og
90 gjentagne Erfaringer væsentligt Middel til at vejlede Erkjendelsen ved at gjøre opmærksom paa en sandsynlig Sammenhæng. De Spor, som saaledes kunne vise sig, maa ikke ringeagtes, og der er Grund til at holde sig til Analogi og Induktion, indtil et modsat Faktum og en væsentlig Forskjel paavises, der omstøder dem.

95 Ræven havde Ret, da han, udenfor Løvens Hule, i den Omstændighed, at alle Spor viste indad og ingen udad, fandt en Advarsel.

Og saa gjør i Regelen alle forstandige Mennesker.

100 Det forekommer mig ikke ganske ubeføiet, at man bliver lidt betenkelig ved at bemærke, at Kvindesagens Fremdragelse før har staaet i Forbindelse med Opløsningsperioder i Historien. Hagerup mener, at Forholdet nu er ganske forskjelligt. Hvis det forud kom af en almindelig moralsk Svækkelse, saa skal
105 det nu komme af en Overflod af Kraft og Moralitet.

Jeg har lidt Mistanke til en saadan overstrømmende Kraftfylde. Jeg tror, at Menneskeheden aldrig har Kraft tilovers, og at hvor saadant paastaaes og Skin
110 deraf vifer sig, er der noget forceret og kunstlet deri, der snarere vidner om Svaghed. Jeg kommer til at tænke paa Welhavens om "syge, som i Sundhedsdrømme støie". Tanken om vore Dages Kraftfylde stemmer heller ikke med den Skildring, H. selv forøvrigt giver af Tiden. Han betegner den jo fortrinsvis som en kritisk og en tvivlende Tid. Men dette pleier ikke at tyde paa
115 virkelig frisk Energi, der helst er forbunden med Umiddelbarhed og Tro; Kritik og Tvivl ere netop opløsende, tilhøre en svindende Energi og en vis Alderdomssvækkelse. Og at ialfald i vor Tid den offentlige Moral netop skulde staa paa et saa særdeles høit Trin, bekræftes neppe af Tidens Tegn.

120 Fra andre Kanter, og navnlig af dem, der ivre mest for radikale Reformere, hører man ogsaa ofte Stemmer om at vi leve i en Alderdomsperiode, at vor hele Civilisation er bleven gammel og affældig. (Jeg selv har for mange Aar siden i et Skrift, "Tiden og Videnskaben", været inde paa den Tanke at sammenstille vor Tid med den mod sin Undergang ilende antike. Jeg mente rigtignok, at vor Tid
125 havde et Gjenopreisningsmoment, som den gamle Verden savnede, nemlig i Christendommen. Men hvorvidt dette lader sig anvende paa den her foreliggende Sag, og navnlig hvorvidt Christendommen vil vedkjende sig en vidt dreven Kvindeemancipation, skal jeg her lade staa aabent. H. har heller ikke med et Ord berørt denne Side af Sagen).

130 Og nu de amerikanske Erfaringer. De synes mig i ethvert Fald verd at legge Mærke til og at opfordre til Varsomhed. De lade sig ikke, synes mig, saa let affeie. Det er muligt, at de kunne have sin Grund i andre specielle amerikanske Forholde, men disse maatte da paavises. Der er liden Trøst i, at Amerika maaske
135 ogsaa viser Svaghed i den mandlige Type. Thi dette turde netop komme af Kvindekjønnets Svækkelse, og en vesentlig Fare ved denne, er just at den frembringer ogsaa svage Mænd. Mener man, Kvindens Svekkelse kanske kommer af Fellesundervisningen, der er en skadelig Overdrivelse, saa maa der ogsaa spørges, om ikke denne netop er i Konsekvens med den hele paagaende
140 Bevegelse, der overhoved miskjender Kvindens eiendommelige Stilling og Opgave og vil gjøre Mand og Kvinde lige. Og hvor abstrakte Doktriner herske, ville de i Regelen gaa til de yderste Konsekvenser.

Her er ialfald et Spor, som fører indad mod Faren - man vise os et andet, som

fører udad!

Naar jeg er enig med H. i at anse Fælles undervisning af Gutter og Piger for et Onde, og saaledes idethele stemmer vel for en jevnbyrdig men ikke ensartet
150 Dannelselse, saa gjælder det at finde et Udgangspunkt og et Princip, hvoraf en saadan Synsmaade med Konsekvens fremgaar, at den ikke skal se ud som et tilfældig Indskrænkning eller Undtagelse fra et modsat Princip, og som isaafald vist ikke vilde holde Stand mod de fremstormende Konsekvenser af en abstrakt Lighedslære.

155

Jeg gaar her ud fra en væsentlig Ulighed i Kjønnenes naturlige Anlæg og en dermed i Forbindelse staaende forskjellig Bestemmelse i Livet og for Samfundet.

160 H. mener nu, at Psykologien ikke er nok fremskreden til at gjøre os klart rede for, hvori den aandelige Kjønsforskjel egentlig bestaar. Isaafald vilde det synes paafaldende at man dog tænker paa væsentlige Forandringer i de hidtil nævdede Forhold - hvilke Forandringer da netop maatte gaa iblinde.

165 Nu er det vistnok sandt, at Psykologien neppe endnu med exakte statistiske Data kan Paavise hine Forskjelligheder - og havde den disse statistiske Tal, saa vilde H. jo neppe tro dem alligevel -; men statistiske Tal fraregnede, vilde det dog være underligt, om vi ikke skulde være nogenlunde paa det rene med en Forskjel, der har været Gjenstand for tusindaarige og tusindfold Erfaringer i
170 Menneskeheden, og som har præget sig i saamange baade offentlige og private Forhold.

Jeg tror ikke Psykologien her er saa bankerot, som man undertiden vil gjøre den til, naar man kun virkelig vil lade sig belære af den og studere den nogenlunde
175 tilgavns, i Sammenhæng og uden forudfattet praktisk Tendens.

Jeg skal her alligevel ikke gaa ind paa nogen dybere psykologisk Udvikling, men kunde minde om et Par Kjendsgjerninger, der dog antagelig ere hævede over enhver Tvivl.

180

Saaledes behøver jeg blot at nævne, at naar Naturen har givet Kvinden den særlige Opgave at føde og fostre Børn og jeg tør maaske tilføie idethele at forestaa Hjemmets og Familielivets indre Anliggender - da er dette en saa

185 fordringsfuld Opgave, at hverken Naturen eller Samfundet har kunnet
behandle dette som en Bisag eller uvæsentlig Sidebestemmelse, men at
tvertimod Kvindens væsentlige Udstyr og Stilling maa tænkes deraf væsentlig
betinget og modificeret. Det kan ikke feile, at Naturen maa have sørget for - og
190 Samfundet bør her gaa i Naturens Spor - at et Hverv, der fordrer saameget
baade i synsk og aandelig Henseende, maatte føre til en forholdsvis Lettelse fra
andre af Livets Byrder, Befrielse fra - og saaledes mindre Anlæg for - mange
andre Hverv, som da maa blive eiendommelige for Manden. Fortrinlig
Skikkethed i en saa væsentlig Retning, maa kjøbes med mindre Anlæg i andre
Retninger.

195 Ogsaa har Naturen i mange Henseender gjort Livsudviklingen lettere for
Kvindekjønnen. Mange fysiske Processer gaa glattere og hurtigere, med mindre
Strid og Fare. Hun har en lettere Receptivitet og blidere Dannelighed, finder sig
med sikkert Instinkt lettere ind i ethvert Forhold. Især fremhæver jeg, at hendes
200 Modning gaar lettere og hurtigere. Hun bliver tidligere voksen baade paa Sjæl og
Legeme, tilegner sig lettere og med mindre Omsvøb en passende
Almendannelse, behøver ikke dertil Omveien om saamegen positiv og exakt
Kundskab, idet hun med mere umiddelbar Takt griber det for Livet væsentlige.
Medens vi gennem en lang Slyngealder maa møisommelig kjæmpe os frem med
205 mangeslags Lærdoms Ballast for endelig ofte efter mange Vildfarelser at naa
frem til et nogenlunde modent Livssyn, staar den unge Kvinde allerede der - om
end med en langt mindre Kundskabsmasse - færdig og uddannet, og
beskjemmer os med sit sunde Blik, og ved den lette og naturlige Form, hun kan
give sine Tanker. Hun behøver saaledes ikke den samme Uddannelse, som
210 Manden, ikke alt det Apparat af Examina og Examenslesning, ligesom ogsaa
hendes Legemsudvikling let vil skades ved anstrengende Aandsarbejde netop i
Modningsaarene. Hun behøver det ikke, og det vilde snarere forstyrre hende,
betage hendes Dannelse dens naturlige Karakter. Jeg er saaledes ikke alene imod
Fellesundervisning paa de høiere Trin, men mener, at den hele Undervisning,
215 der meddeles Piger, bør have andet Omfang og anden Karakter. Og saa langt fra
at tenke paa et længere Kursus for Piger - mener jeg heller, det kan og bør væ
kortere, uden at det derfor taber noget i "Jevnbyrdighed".

220 Thi den kvindelige Dannelse i sin særegne naturlige Karakter er vel at merke
netop særdeles værdifuld, et umisteligt Element i vort totale Aandsliv. Er den
erhvervet paa en anden Maade, og saa at sige ad Gjenveie, vil den ogsaa vere af en
Beskaffenhed, og ofte netop skyde Gjenveie til det Rette. Kvinden vil se mange

225 Ting fra et andet Synspunkt, fremheve andre Sider ved enhver Sag, og netop
derved karakteristisk supplere Mandens Betragtning. I vor hele Aandsdannelse
er Reflexion og Umiddelbarhed vesentlige Sider, hvoraf ingen uden Skade kan
undværes. Til vort høiere Aandsliv leverer Kvinden - naar hun virkelig er
opdragen og dannet som Kvinde - med sin umiddelbare Takt, med sit sikrere
Naturinstinkt et ganske væsentligt Bidrag. Var der blot Mænd, blot en paa
230 Mænd beregnet Dannelse (som da ogsaa Kvinden saavidt muligt skulde
assimileres med), saa vilde vort hele Aandsliv antage et ensidigt kantet Præg, en
overveiende Reflexionsretning, og mange af dets finere Traade vilde sønderrives
og nedtrædes. Livets Maskineri vilde gaa surt og tvært med skarptkantede, tunge
Hjul, der manglede den Olie, som alene den ægte Kvindelighed kan yde. Men
235 man lade da ogsaa Olien være Olie og lade den ikke storkne selv til en haard
Maskindel!

Vi tiltrænge saaledes i høi Grad Kvinden - til det, som netop kun hun og ikke vi
kunne udrette. Gjøre det, som ligger for os - idethele være Mænd - det kunne vi
240 maaske ligesaa godt selv.

Hendes Betydning og Indflydelse i Livet er overordentlig vigtig, men den beror
netop paa, at den bliver i sin eiendommelige Karakter og udøves paa en
eiendommelig Maade - jeg vilde helst sige: i det private Liv, i Hjemmet, paa en
245 direkte, ude i det offentlige Liv paa en indirekt Maade. Men selv denne indirekte
Indflydelse er i det stille til alle Tider stor, og desto større, fordi den som saadan
er i sin Ret.

(I Spørgsmaalet om "Særeie" er jeg vistnok ganske uenig med Hr. Hagerup; men
250 dette kan ganske udskilles fra "Kvindesagen" i Almindelighed og vedkommer
væsentlig Ægteskabets Ide. Herom vil jeg maaske engang senere faa Anledning
til at udtale mig. Ligeledes forbigaar jeg her Tanken om Kvindens Stemmeret og
Adgang til direkte Deltagelse i det offentlige Liv, kun med den Bemærkning, at
Kvindens rette Betydning og Indflydelse derved i mine Tanker vilde forringes).

255 Jeg bemærker tilsidst udtrykkelig, at jeg stedse kun taler om en relativ Forskjel
mellem Kvinnenens Anlæg og Berettigelse, ikke om en absolut, og om hvad der
maa være Regel, ikke om Undtagelser. Men man eliminere og glemme ikke
Forskjellen, fordi den er relativ og maaske viser sig i mangfoldige Overgangs-
260 Nuancer. Og man gjøre ikke Anordninger til at fremlokke Undtagelser og
kanske forvandle dem til Regel! - Man stoler ofte paa, idet man uden

Betænkelighed giver nye Regler, at de vil have en Modvegt i de nedarvde Sæder, kanske i Naturen selv, og saaledes i Anvendelsen ikke vilde faa saa stor

265 Udbredelse. Man trøster sig til, at Kvinden dog skal beholde sin Kvindelighed, om man end gjør alt for at tilbagetrænge den. Og Damer, som ivre for i enhver Henseende at stilles paa lige Fod med Mændene, forudsætte ofte uvilkaarligt, at de dog stedse skulle blive behandlede med ridderligt Galanteri, uden at betænke, at heri er en Modsigelse. Men skjønt indgroede Sæder, især naar de have en
270 naturlig Baggrund, gjerne have en vis Seighed, saa har dog ogsaa Love og fastsatte Samfundsinstitutioner ikke liden Magt til efterhaanden, at virke tilbage paa Sæderne, og den Garanti mod Misbrug, man i disse troede at have, kan tilsidst svigte. Menneskelig Daarstab kan tilsidst endog bidrage til at forfalske Naturen og give det unaturlige kunstig Fremvekt.

275

Hr. Hagerup slutter med en Spaadom om at Kvindesagen, saadan som han forstaar den, i Fremtiden nok skal seire. Han synes nærmest at støtte denne Spaadom paa den raske Fremgang, Sagen hidtil har havt, og som derfor ogsaa vel vil føre videre frem til Maalet.

280

Men behøver man at minde netop Hagerup om Usikkerheden og Utilstrækkeligheden af slige Erfarings-Analogier? Jeg gjør specielt opmærksom paa, hvad den moderne Evolutionslæres Stormester Comte meget rigtigt har bemærket, at hine historiske Progressionsrækker, hvorved forudsættes, at en i en
285 vis Retning gaaende Udvikling skal fortsættes i samme Retning, ere skuffende (de skuffe isandhed mange), idet Udviklingen har et Maal og en Grænse, hvor en Reaktion og en modsat Bevægelse kan begynde.

290

Eller skulde Spaadommen her støtte sig paa, at Sagen maa seire, fordi den har Ret og Sandhed paa sin Side?

295

Men derom er det jo der strides, og Striden er endnu ikke udkjæmpet. Det er ulogisk - skjønt det jo ligger saa nær og saa ofte sker - at søge etslags Argument for Sagen i, at den nu synes af Tidens Vinger at bæres frem til Seier.

300

Jeg stoler ogsaa paa, at Sandheden tilsidst maa seire, paa hvad Side den monne ligge - men rigtignok ikke uden Svingninger og Overdrivelser, som man af al Magt bør bestræbe sig for at gjøre saa smaa som muligt, og fra hvilke det tilsidst gjælder at finde sig tilrette.

Kilde

Trykt som Manuskript efter Foranstaltning af Studentersamfundets Bestyrelse R. Hviids Enkes Bogtrykkeri Christiania.

Emner

305 Foredrag

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/om-kvindesagen>

310

315

320

325

330

335